

سبک تربیت

بررسی اثرات روانشناختی تنبیه و تشویق در آموزش و پرورش کودکان

تنبیه وسیله‌ای برای تربیت نه انتقامجویی!

■ بهنام صدقی
از مسائل بسیار با اهمیت در امر تربیت و در آموزش و پرورش مسئله تنبیه و تشویق است. این موضوع از دیرباز تاکنون مورد توجه و نظر متخصصان امر تعلیم و تربیت و روانشناسان قرار

یک‌ساله تدریس نمرات بالایی را اخذ کرده‌اند برای یک معلم کافی است؟ مطمئناً معلم‌های مهربان نقش مهمی در بالا بردن عزت نفس دانش‌آموزان ایفا می‌کنند. شاید داستان معلمی را شنیده باشید که تنها با یک لیخند و یک آغوش گرم زندگی یک کودک را تا آینده تضمین کرده‌البته کم نیستند از این نوع معلمان مهربان در نظام آموزشی کشورهای مختلف.

■ تأثیرات تشویق در تعلیم

کودکان تشنه محبت هستند. هر قدر به کودک محبت شود و هر اندازه او را مورد تشویق قرار دهیم، این امر خود کمک بزرگی در مسئولیت‌پذیری کودک می‌کند. مسئولیت‌پذیری نیز از داخل خانه آغاز شده و تا بزرگسالی و در همه جوانب زندگی همراه او خواهد ماند. خانواده‌ها نقش اساسی در مسئولیت‌پذیری کودک دارند. معمولاً سه نوع خانواده در این حوزه وجود دارد: خانواده‌هایی که هیچ گونه قانون رفتاری در آنها وجود ندارد که به خانواده‌های به هر جهت معروف هستند، خانواده‌هایی که قانون در آن وجود دارد ولی اجرایی‌شود و سوم خانواده‌هایی هستند که در کانون آنها قانون وجود دارد اما ثابت و محکم نیست و مرتب عوض می‌شود. ما خانواده‌ها با برقراری قانون‌های ثابت و محکم و همچنین با استفاده از تشویق در اجرای این قانون‌ها هم به کودک مسئولیت‌پذیری را آموزش

داده‌ایم و هم روحیه ذوق و اشتیاق به کارهای مثبت را در او زنده کرده‌ایم. معلمان نیز در این راه می‌توانند گام‌های بزرگی بردارند. آنها می‌توانند با تشویق کودک از هر طریق همچون یک لیخند، یک آغوش گرم، دادن نمره مثبت و دادن جایزه مادی هر چند کوچک، قدمی بزرگ در این راه بردارند. بسیاری از خلاقیت‌ها و اختراعات و نوآوری‌هایی که توسط انسان انجام می‌شود در پناه همین تشویق‌ها و ترغیب‌هایی است که از جانب معلم یا اولیا و اطرافیان صورت می‌گیرد.

نکته حایز اهمیت این است که نباید تشویق تنها منحصر به افراد یا شخص خاص باشد یا مرزی برای آن قائل شد. باید پیشرفت دانش‌آموزان را ملامک گرفتن تشویق قرار داد، مثلاً گفته شود کسانی که دو یا سه نمره پیشرفت داشته باشند، مورد تشویق قرار می‌گیرند. این خود عاملی می‌شود برای پیشرفت پایین‌ترین دانش‌آموزان و حتی دانش‌آموزی که همیشه در کلاس نمرات زیر ۱۰ می‌آورد نیز کوشش خود را بکند تا آن نمره تک خود را بالا ببرد و این یعنی موفقیت هم برای دانش‌آموز و هم معلم.

■ چرا کودکان به خود اعتماد ندارند؟

بیشتر کودکان به خود و توانایی‌هایشان اعتماد و اطمینان ندارند و از انجام خیلی از کارها که در حد توان آنهاست واهمه دارند. بر اساس مطالعات و تحقیقات انجام شده در این حوزه دو عامل مهم در این بی‌اعتمادی به خود وجود دارد. اولین دلیل این است که دست و پال خود

گرفته است. می‌دانیم که برای داشتن یک جامعه سالم و کار آمد به وجود مدیران کار آمد در جامعه نیاز مندیم و ایسن مدیران و کارگزاران با اثر تباط مثبت و مفیدی که با افراد جامعه برقرار می‌کنند می‌توانند جامعه و کشور را به سوی اهداف متعالی

سوق دهند. مطمئناً تباط با انسان ها و داشتن یک رابطه مفید خود مستلزم یکسری رفتار ها و قواعد و ضوابط است. از آنجا که انسان برای ورود به اجتماع نیاز به آموزش و پرورش دارد این امر خطیر بر عهده نهاد آموزش و پرورش است. از

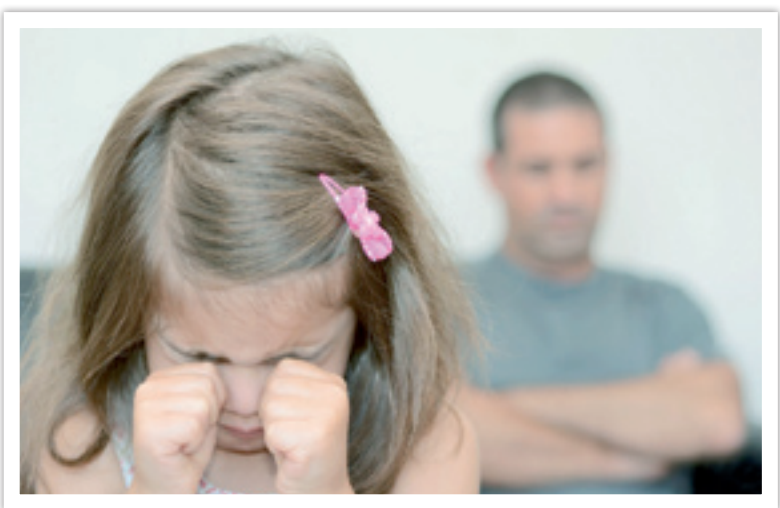
کودک می‌رزد از اینکه آیا می‌تواند یا نه. در واقع خود را بلاتکلیف می‌بیند. دومین عامل و اساسی‌ترین عامل بزرگ ترها هستند. آنها با مانع شدن و آوردن جملاتی مانند تو نمی‌توانی، برای تو هنوز زود است و تو هنوز بچه‌ای و از این نوع عبارات، ناخواسته حس اعتماد به نفس را در کودک تضعیف می‌کنند و گاهی نیز این حس را تا آخر زندگی او می‌خشکانند. در صورتی که کودک، با دادن اختیار بسیاری از کارها، فعالیت‌ها، مسئولیت‌ها و در کنار آن تشویق کردن و ترغیب و به ذوق آوردنش نه تنها اعتماد خود را به دست می‌آورد بلکه در بالا بردن آن گام برمی‌دارد و در نهایت این مهم باعث شکوفایی استعدادهای او می‌شود.

■ رشد عقلانی و فکری شاگرد

می‌دانیم بسیاری از معلمان مهربان و فداکاری که تمام وقت و زندگی خود را در راه تدریس و آموزش دانش‌آموزان می‌گذرانند سعی‌شان بر این است که بتوانند کل دروس را تمام و کمال به پایان برسانند و این وظیفه‌ی جای تقدیر و تشکر دارد اما در این میان جای آموزش و پرورش فکری و عقلانی دانش‌آموز بسیار خالی است.

وقتی دانش‌آموز فلسفه واقعی درس و تحصیل را درک نمی‌کند و تنها اینکه نمره‌های گرفته و در آن درس قبول شود برایش کافی است، این نوع نگرشی که اکثر دانش‌آموزان و حتی پدر و مادرها به آن گرفتارند باعث می‌شود که تحصیل بر پایه مدرک‌گرایی باشد و هیچ‌گونه توجهی به کسب علم و دانش و انجام پژوهش

در این زمینه صورت نگیرد و نتایج‌اش نیز این شود که دانش‌آموزان بعد از پایان امتحانات کتاب‌ها را کنار گذاشته و حتی مباردت به سوزاندن کتاب‌های درسی

سبک زندگی

سبک زندگی ۸۸۴۹۴۷۱

نگاه

آداب تنبیه و تشویق را بیاموزیم

بوسه مادر مراقف‌ش کرد

■ پرنیاز مهرابی*

تشویق و تنبیه دو ابزار نیرومندی است که والدین و مربیان و معلم‌ها می‌توانند برای تربیت، هدایت، راهنمایی و شکل‌گیری شخصیت فرزندان خود از آنها بهره‌گیرند تا بتوانند راه‌ها و ایده‌ها و تفکرات صحیح را به فرزندان و شاگردان خود آموزش دهند. در حقیقت نیاز به تشویق و بشر و خصوصا کودکان و نوجوانان از جمله تمایلات فطری است که در نهاد بشر قرار داده شده است. این تمایل فقط مختص دوران کودکی یا مقطع خاصی از رشد نیست بلکه بشر در تمام مراحل زندگی و در هر دوره سنی که قرار دارد نیازمند تشویق است. حتی تنبیه نیز برای جلوگیری و رفع اشتباهاتش مؤثر است البته در اینجا منظور از تنبیه از نوع بدنی آن نیست بلکه بیشتر به معنای محرومیت و نادیده‌گرفتن رفتار و اعمال کودکان مان است. تشویق به معنای ایجاد اشتیاق و وجد در کسی و ستودن اعمال و رفتار شایسته او است. احساس مطلوبی که باعث ایجاد شور و هیجان و رضایت در وجود فرد شده و آثار مثبت بسزایی روی تربیت فرد دارد. بدون شک والدین و مربیان ابتدا باید آداب تشویق و تنبیه را بیاموزند و سپس از آن استفاده کنند.

■ معجزه تشویق

انواع شیوه‌های تشویق را می‌توان به دو نوع عملی و زبانی تقسیم کرد. در شیوه عملی آن تشویق والدین یا فرد حمایت‌کننده برای فرزندان و کود کانمان، خرید انواع کادو و اسباب‌بازی و شکلات و خوراکی و... بسته به مناسبت و دلیلی که برای تشویق آنها داریم و متناسب با سنی که فرزندانمان در آن قرار دارند، انجام می‌شود. در نوع زبانی تشویق انواع اظهار محبت ما به شیوه کلامی، دلجویی از کودک و... صورت می‌گیرد.

این تشویق‌ها باید متناسب با سن و موقعیت و مناسبت تشویقی برای فرد انجام شود. نکته دیگری که در این میان حائز اهمیت است این است که تشویق با فواصل زمانی متناسب با انجام اعمال و رفتار مثبت کودک انجام شود، نه آنقدر زود و پشت سر هم باشد که برای فرزندان خسته‌کننده و یکنواخت و تکراری شده و امری عادی جلوه کند و نه آنقدر دیر و با فواصل طولانی باشد که کودک از انجام و بروز رفتارهای مثبت دلسرد شود.

تشویق اعمال و رفتار کودک کن یا انجام رفتارهای آنها مطابق میل و خواسته والدین، به نوعی باعث ایجاد رغبت و باطنی و تمایل برای انجام و تکرار ایسن رفتار در کود کانمان می‌شود. تجربه این احساس مثبت در وجود آنها منجر به تکرار و مداومت و ایجاد تمایل

به پرورش عقلانی و شکوفایی دانش‌آموز کمک می‌کند. و این از عالی‌ترین روش‌های تدریس علوم است که دانش‌آموز به‌خود تکیه کرده و معلم علاوه بر آموزش علم

■ واکنش فرد نسبت به تنبیه و تشویق

تحقیقات و مطالعاتی که روی کودکان زیر ۱۲ سال صورت گرفته نشان می‌دهد کودکان از تنبیه برداشت درستی ندارند و در واقع متوجه این نمی‌شوند که تنبیه چه کاربردی دارد. نتایج بررسی‌ها که در کالیفرنیا روی معز کودکان زیر هشت سال انجام شده نشان می‌دهد که کودکان نمی‌دانند در صورت تنبیه شدن نباید دوباره آن کار را انجام دهند. در صورتی که تشویق بسیار بادوام و مؤثر بوده و کودک به آن پاسخ مثبت می‌دهد. به معنای دیگر فرد نسبت به این موارد واکنش نشان می‌دهد.

■ راهکارهای افزایش تأثیر تشویق

در دانش‌آموزان

انسان‌ها همیشه نسبت به تشویق در برابر تنبیه واکنش‌های بهتر و کاراتری نشان داده‌اند. در نتیجه در نظام آموزش و پرورش سعی بر توجه به تشویق و حذف تنبیه شده است. بسیاری از دانشمندان و اندیشمندان در دوره‌های مختلف نیز در مورد تأثیرات تنبیه و تشویق نظراتی ارائه کرده‌اند. اسکینر، روانشناس و نویسنده معتقد است انسان‌ها به طور ذاتی نسبت به کسی که آنها را تشویق می‌کند با مهربانی رفتار می‌کنند و نسبت به کسانی که با آنها با خصم رفتار می‌کنند بر خاشگر می‌شوند. البته افلاطون، دانشمند بزرگ یونانی در این زمینه می‌گوید: انسان از کودکی پرورش می‌یابد و نیاز به تربیت دارد و بی‌شک تنبیه باعث بیداری و هدایت می‌شود و آن را وسیله‌ای جهت تربیت می‌داند و نه انتقام‌جویی. نظریه پردازان قرن ۱۸ میلادی همچون روسو نیز نظراتی در مورد تربیت کودک و تأثیرات تنبیه و تشویق داشته‌اند. در این باره می‌توان گفت که تنبیه آخرین راه برای تربیت کودک بوده و بهتر است به عنوان گزینه نهایی مورد استفاده قرار گیرد. اسکینر درباره اثرات تنبیه چنین می‌گوید: تنبیه باعث باعث ایجاد ترس ماندگار در کودک می‌شود. تنبیه باعث می‌شود شخص دچار پر خاشگر ی شود. تنبیه صدمه و آسیب‌زده‌ی دیگران را نوجهی می‌کند. اما نکاتی را باید در تشویق دانش‌آموزان رعایت کنیم. در تشویق باید اصل عمل مورد تشویق قرار گیرد. تشویق در بین همسالان بهتر از تشویق در تنهایی است. شکل و نحوه اجرای آن نیز در افراد مختلف متفاوت است. تشویق باید به اندازه و به‌موقع باشد. بهتر است به صورت معمولی انجام شود چرا که این امر مؤثر است و در نهایت اینکه تشویق بهتر است بلافاصله بعد از انجام کار صورت بگیرد.

■ حرف آخر

انسان همیشه به دنبال بالا رفتن، ارتقا و پیشرفت خود بوده و است. تنبیه و تشویق در این راه نقش اساسی ایفا می‌کنند. بی‌تردید تشویق و تنبیه از مهم‌ترین ارکان تربیتی و محرک‌ها جهت افزایش انگیزش‌های پیشرفت و ارتقا هستند. همه ما چه کوچک و چه بزرگ نیازمند تشویق و ترغیب هستیم تا برای رسیدن به اهدافمان دلگرم شده و نشاط و تحرک بیشتری تجربه کنیم تا با جدیت بیشتر به اهداف خود نزدیک شویم، اما ممکن است برعکس این جریان نیز اتفاق بیفتد و آن استفاده از تنبیه است. وقتی انسان مدام مورد نکوهش و سرزنش قرار می‌گیرد این امر باعث دلسردی و بی‌ رغبتی‌اش شده و او را از ادامه راه بازدارد.

منابع:
www.pubs.ext.vt.edu.education.
seattlepi.com

پند می‌آموزد و حیوانات با کمک زدن تربیت می‌شوند. شاهد این مقوله هستیم که تنبیه کردن در دین اسلام و شیوه‌های تربیتی آن نیز زرد شده و تنها باعث آسیب رساندن و ضعف شخصیت فرد می‌شود.

ما به جای تنبیه کردن خصوصاً از نوع بدنی آن، باید ترس از تنبیه شدن یا عواقب کار اشتباه را به فرزندانمان بیاموزیم و به عینه آنها را از نتایج اعمال و رفتار خود مطلع کنیم نه اینکه به طور مستقیم از تنبیه استفاده کنیم، زیرا تنبیهات بدنی یا رفتارهای خیلی زنده، به خصوص در جمع، باعث ایجاد ذهنیت منفی و خاطره‌ای تلخ در وجود فرزندانمان می‌شود.

بسیار دیده‌است برای جلوگیری از رفتار و خطاهای فرزندانمان از انواع تنبیه روحی و روانی استفاده کنیم. شیوه‌هایی مانند اخم کردن، ملامت و قهر کردن، مثلاً چند ساعتی با کودک خود حرف نزنیم، البته بسیار کوتاه‌مدت از این شیوه بهره ببریم.

■ عواقب و آثار منفی تنبیه بر فرزندان
والدین با تنبیه شدید کودک که به خصوص در حضور دیگران باعث در هم شکستن و از بین رفتن تعادل شخصیت فرزندان خود می‌شوند و به نوعی احساس خشم و کینه را در وجود آنها نهاده‌اند می‌کنند.

این عوامل منجر به ایجاد نوعی احساس خودکم‌بینی و حقارت شده و اینها را در وجود آنها تقویت می‌کند.

ملاحظه می‌کنیم که والدین و معلمان جزو مهم‌ترین و اساسی‌ترین الگوهای فرد در زندگی هستند و تأثیرات بسزایی در ایجاد شخصیت مسالم و متعادل دارند. پس بهتر

است با استفاده بجا و مناسب از ابزارهای تربیتی همچون تشویق، تنبیه و... در جهت رشد و ارتقای شخصیت و کمال آنها بهره‌گیریم نه اینکه از این ابزار تربیتی برای سوءاستفاده از قدرت یا خالی کردن خشم خود استفاده کنیم.

■ حد و مرز تنبیه

تنبیه به معنای هشدار و بیداری و آگاهی